

daarin levende
men konden wor-

lie we uit dr San-
gemakshalve
Calvinisten

ver de laatste 50
vormden 325, de
Calvinisten 409

De „Calvinisten“
al, maar... het
gevens over een
vraag, welken
laatslen tijd.
ort voor de „Cal-
trouwen inzake
tusschen „leven
s wijst er terecht
dat het hogere
ren is, niet zoo-
ch uit de omstan-
geschoolde arbe-
uite possible...
en found among
e religion itself,
t group includes
led labourers —
ilies“ (bl. 18.)
statistiek, waarbij
i onder de onder-
en verlegenwoor-

omsch	Joodsch
2.13	9.16
2.26	4.10
37.33	63.61
6.97	1.45
28.95	8.19
21.04	10.60
1.32	2.89

hogere intellectu-
els; D. geschoolde
; F. ongeschool-
men²⁾ (7.66 pct.
any faith belong
nship in other
small percentage
d. 21, zie de ge-

in dit beeld van
in deze groepen

omsch	Joodsch
312	227
278	259
407	268
333	
339	274
398	368
202	242

concludeeren (na-
ficeerd), dat de
t hoogste aantal
must, therefore,
number of chil-
t getal van „on-
deze hypothese
gunstige cijfers
het kleinste getal
ij hen te vinden
ers er aan toe,
nd verschil valt
winkeliers, bijna
ken als bij groep

lschap over het
maken. Al mag
afstand tusschen
en b.v. groep F
Calvinisten niet
(Herv. 251: 140;
368; Calvinisten
len in de levens-
e twee groepen).
elke richting

cijfers, verdeeld
gevraagd wordt
gezinnen:

omsch	Joodsch
597	
545	372
413	270
310	248
180	130

weer het kleinste;
kleiner, bij de
l); maar hij is
(blz. 43).
op de 100 gezin-
voor elke van

de aangegeven perioden, dan wordt voor de anderen
de verhouding als volgt:

	Ned. Herv.	„Calv.“	Roomsch.
1879—1893	100	110.0	96.0
1894—1903	100	106.8	105.4
1904—1913	100	130.7	111.3
1914—1918	100	131.0	114.4
1919—1928	100	142.2	122.4

Ook hier weer het grootste getal dus voor de
„Calvinisten“ (blz. 45). Maar eer we juichen, moet
weer hierop gelet worden: Stelt men het getal
kinderen voor elke godsdienstige groep over de
te periode op 100, dan wordt het lijstje droeviger
om aan te zien (bl. 48):

	Ned. Herv.	„Calv.“	Roomsch.
1879—1893	100	100	100
1894—1903	83.1	80.7	91.3
1904—1913	59.6	70.9	69.2
1914—1918	43.6	51.9	51.9
1919—1928	23.6	30.6	30.2

Uit deze laatste statistiek blijkt, dat de achteruit-
gang vrijwel over de geheele linie gelijk is; de
overtuiging, dat geboorte-beperking in het algemeen,
principieel genomen, niet valt te verdedigen, of
voor het minst de onzekerheid dienaangaande,
schijnt toch niet de menschen te hebben immuun
gemaakt tegen de verleiding, die onherroepelijk
den kant der beperking uit dwingt. Dr Sanders con-
cludeert dan ook, dat in de laatste 50 jaar de daling
gekomen is bij de Hervormden tot 76.4 pct., de
Gereformeerden (Calvinisten) tot 69.4 pct., de
Roomschen tot 69.8 pct. Over de jaren 1879—1918
(dus 40 jaren, de laatste 10 niet meegerekend) zijn
deze cijfers respectievelijk: 56.4 pct., 48.1 pct.,
48.1 pct. De oppositie der kerk heeft dus geen
diepen indruk gemaakt. Men behoeft zich niet wjs
te maken, dat de huwelijken van 1919—1928 het
cijfer nog goed zullen maken.

En als men de spraak der cijfers nog op andere
manier vernemen wil, welnu: men kan ook vragen,
welke gezinssterkten in elke groep voor
zich het grootste getal hebben kunnen halen.
Dr Sanders berekent: de „Calvinisten“ had-
den gedurende 1879—1893 het grootste cijfer voor
gezinnen met 5 kinderen (Hervormden ook 5,
Roomschen 8). Gedurende 1894—1903 wordt dit
zoo: Calvinisten grootste aantal voor gezinnen met
4, Hervormden 8, Roomschen 6 kinderen. Gedu-
rende 1904—1913 zijn de cijfers: Calv. 5, Herv. 3,
Roomschen 4. Gedurende 1914—1918: Calv. 5,
Herv. 2, Roomschen 3. Eindelijk voor den tijd van
1919—1928: Calv. 3, Herv. 1, Roomschen 1.

Zoo is het dus thans bij ons: de Calvinisten
hebben gemiddeld 3 kinderen. Het lijstje van
kinderloze huwelijken wijst uit, dat de „Calvinis-
ten“ hier thans onder alle groepen niet meer
het kleinste getal hebben. Neemt men als eenheid
aan 100 kinderloze huwelijken voor elke groep
gedurende 1879—1893, dan wordt het zoo:

	Ned. Herv.	„Calv.“	Roomsch.
1879—1893	100	100	100
1894—1903	137.1	93.3	101.8
1904—1913	188.9	87.7	136.3
1914—1918	210.2	158.2	159.7
1919—1928	444.7	273.2	267.1

Tot zoover de cijfers van dr Sanders.³⁾

Het lijkt me goed, enkele opmerkingen, die ik
eraan zou willen verbinden, te bewaren voor het
volgend nummer.

K. S.

¹⁾ Natuurlijk wordt niet aan één bepaald predikant gedacht;
de leden komen immers van alle kanten.

²⁾ Ter aanvulling kan ik (gebruik makende van vriende-
lijke mededeelingen van den schrijver) nog erop wijzen,
dat in het eerste cijferlijstje (waarin groep A, B, C, D, E,
F, G worden onderscheiden) de onder G saamgebrachte
„neo-malthusianen“ zulken zijn, die officieel lid van
een zulken naam voerende vereeniging zijn. Hun
rangschikking naar „confessionele“ kleur (Herv., Calv.,
etc.) is dan weer geschied door de ingeschreven vereeni-
gingsleden te qualificeeren als herv., calv., etc. naar de ge-
gevens van den burgerlijken stand. Men kan zich troosten
met de gedachte, dat het misschien later van godsdienstige
overtuiging veranderden zijn; maar ook dan geeft dit cijfer
van officiële leden te denken.

³⁾ The proportion of childless marriages in the 1879—1893
period was nil in the case of the Calvinists. That is why
for the next period 100 times the percentage is divided by
the average percentage of all the marriages of this 1894—
1903 period. (bl. 53).

GEESTELIJKE ADVIEZEN

De geloovige en zijn goede werken.

I.

Zoo formuleer ik, geloof ik, het best het onder-
werp, dat een onzer lezers veel bezig houdt, en
waarover hij graag wat meer licht zou hebben.

Hij is zich langzamerhand bewust geworden van
zeker verschil, van zekere antithese zelfs, tus-
schen de broeders en zusters onder wie hij ver-
keert, en zich zelf, ten opzichte van de ziele-
houding, die een geloovige voegt tegenover zijn
eigen goede werken. Die goede werken dan ver-
staan in den Schriftuurlijken en onder ons, Ge-
reformeerden, gangbaren zin van: vruchten des
Geestes, in gehoorzaamheid aan onzen God, uit

dankbaarheid voor de verlossing die in Christus
Jezus is.

Zelf merkt hij die met vreugde op, en is het
hem een behoefte God ervoor te danken; maar
van dien dank ontdekt hij bij anderen schier nooit.

Zij spreken, integendeel, in hun bidden uitslui-
tend van hun verdorvenheid en hun zonden.

En dit schijnt bij hen niet onbewust toe te
gaan, maar tot achtergrond te hebben de meening,
dat het zóó naar Gods Woord is, en dat christe-
lijke ootmoed zelfs alle opmerken van vrucht des
Geestes bij zichzelf, althans in den vorm van
gehoorzaamheid aan Gods geboden, onverbiddelijk
uitsluit.

Dit dringt hem de vraag op — niet als een bloot
theoretische, maar als een van praktisch christe-
lijk leven — wie hier dwaalt, hij zelf of die anderen.

Deze vraag nu meen ik te mogen formuleeren
als die naar de verhouding van den ge-
loovigen tot zijn eigen goede werken.

Ze raakt een tóer en toch — of liever: juist
daárom — zeer belangrijk punt in het christelijk
leven. Belangrijk ook zeer bepaald onder ons
en nu.

Want het verschijnsel, dat vrager in zijn kring
opmerkt, is vrij algemeen.

En, naar ik meen, waarschijnlijk niet alleen onder ge-
reformeerde christenen, ofschoon onder hen al-
licht het meest.

Alleszins begrijpelijk.

Want hoe beter de ontzaglijke eisch van Gods
heilige wet wordt verstaan, en hoe ernstiger die
als toetssteen wordt aangelegd aan al wat in ons
leeft en van ons uitgaat, hoe minder haastig we
zullen zijn met het zetten van de keur des Geestes
op ons werk.

En treden we er in ons bidden en danken mee
onder het oog van Hem die het harte kent en de
nieren proeft, voor wiens heiligheid zelfs de En-
gelen het aangezicht bedekken — ach, dan wil ons
licht de moed ontzinken, om ook maar fluisterend
te reppen van wat, zelfs in het beste geval, nog o
zoo onvolkomen en met zonde bevuurd is.

Dan wordt het: „ik dank u, o God!“ zoo het
ons al even naar de lippen kwam, doorgaans haas-
tig teruggedrongen door de gedachte aan den Fari-
zeër uit de Gelijkenis, die óók zijn gebed zóó be-
gon. En deze schroomvalligheid is veiliger, en in
Gods oogen zeker ook aangename dan lichtvaar-
digheid.

Toch ligt er hier tegenover de Scylla van opper-
vlakkigheid, ook een Charybdis van angstvalligheid.
En ik vrees, dat het christelijk leven onder ons
daar niet zelden op vast raakte.

Reeds in onze belijdenisschriften is het een en
ander, dat er ons voor had moeten waarschuwen,
langs de vruchten des Geestes bij ons zelven niet
heen te leven.

Als de Dordtsche Leerregelen in Hoofdstuk I, 12,
handelen over den weg, waarin een geloovige te
zijn tijd verzekerd wordt van zijn eeuwige en
onvoorwaardelijke verkiezing ter zaligheid — dan
leidt het daar: „Niet als ze de verborgenheden en
diepten Gods curieuselijk doorzoeken, maar als
ze de onfeilbare vruchten der verkiezing, in het
Woord van God aangewezen (als daar zijn: het
waar geloof in Christus, kinderlijke vreeze Gods,
droefheid, die naar God is, over de zonde, honger
en dorst naar de gerechtigheid, enz.) in zichzelf
met een geestelijke blijdschap en heilige ver-
making waarnemen.“

Ik weet wel, dat wat onze belijdenis hier op-
somt dikwijls herleid wordt tot „kenmerken“,
die dan weer, als „kenmerken“, gelden voor zekere
onderscheidingsteekenen, die de geloovigen wor-
den opgedrukt en die ze vervolgens ook dragen,
zooals men een uitwendig onderscheidingsteeken
ontvangen en dragen kan — maar ik weet óók,
dat zóó onze belijdenis er hier niet van spreekt.

Zij noemt ze geen „kenmerken“ maar „vruch-
ten“, dat wil zeggen, geen werktuigelijk opge-
drukte merken, maar in onze ziel gelegde en in
en door het leven zelf onzer ziel uithollende,
uitgroeijende en rijpende zaden. Vruchten, die door
den Heiligen Geest niet gebonden worden aan de
takken van onzen levensboom, maar die Hij, uit
die takken zelven doet voortkomen, en die daarom
als onze vrucht voor God gelden (Joh. 15:5 en 8;
Gal. 5:22).

In geen der vruchten die hier genoemd worden
is de ziel des geloovigen dan ook werkeloos; niet
in het waar geloof in Christus, niet in de kinder-
lijke vreeze Gods, niet in de droefheid, die naar
God is over de zonde, en niet in den honger en
den dorst naar de gerechtigheid.

Integendeel, bij dit alles komt onze ziel tot de
meest-intense actie.

En werpt men nu tegen, dat hier geen werken-
naar-buiten genoemd worden, doch enkel werkin-
gen, die liggen op het terrein van ons inwendig
leven, dan zegt het „enz.“ waarmee de opsom-
ming besloten wordt, dat men gerust kan laten
volgen al wat de Apostel in Gal. 5:22 tot de
vruchten des Geestes rekent.

Doch, ook afgezien dáárvan, laat zich niet ver-
staan, hoe zulke, heel onze ziel in actie brengende
werkingen buiten ons bewustzijn zouden blijven.
En de Dordtsche Leerregelen vinden juist hierin,
dat wij zelven er weet van hebben, haar betekenis
voor onze verzekerdheid.

Vergeeten we hier vooral ook niet te denken aan
Zondag 32 van onzen Catechismus.

Daar belijden we, dat tot het doel, waarmee
de Heere den verlosser door Christus geboden
heeft, goede werken te doen (in gehoorzaamheid
aan zijn Wet te leven) ook dit behoort, dat „elk
bij zich zelven van zijn geloof uit de vruchten
verzekerd zij“.

Bij deze vruchten kan hier, blijkens de vraag
die voorafging, onmogelijk gedacht zijn aan wat
behoort tot ons verborgen zieleleven.

Hier móét gedacht zijn aan de goede werken, aan
de gehoorzaamheid, over wier noodzakelijkheid het
hier immers gaat.

Doch dan blijkt daaruit ook overtuigend, dat het,
naar onze belijdenis, noch remonstrantsch, noch
farizeesch is, noch op eenigerlei wijze in strijd
met den christelijken ootmoed, deze vruchten des
Geestes bij zichzelf op te merken.

Of, hoe kunnen we er zonder dat, uit verzekerd
worden van ons geloof? En mogen we ze op-
merken „met een geestelijke blijdschap en heilige
vermakening waarnemen“, gelijk de Dordtsche Leer-
regelen zeggen — wie kan er dan nog aan denken,
het farizeesch en in strijd met den christelijken oot-
moed te achten, er onzen God voor te danken, dat
we ze waarnemen mogen?

Genoeg reeds, om te overtuigen, dat het, wat
men er overigens ook van denken en zeggen moge,
in elk geval niet ongereformeerd, maar gerefor-
meerd is, bij zichzelf aan vrucht des Geestes te
denken, en, als men haar waarnemen mag, er
oetmoedig en hartelijk onzen Vader in de hemelen
voor te danken.

Intusschen, niet alleen onze belijdenis, doch ook
het Woord Gods, waarop ze gegrond is, geeft hier
geen onzeker geluid.

Daarover, zoo de Heere wil, in het volgende
nummer.

V.

F.

ZENDING EN EVANGELISATIE

Evangelisatie-motieven uit de werken van
Mevrouw Bosboom-Toussaint.

III.

Nooit heeft Mevrouw Bosboom haar geloof in
Jezus Christus als den eenigen Zaligmaker van
verlorenen zich geschaamd. In dat geloof ligt het
geheim van haar zieleleven. Uit dat geloof vliet de
milde bron van haar schoonen literairen arbeid,
waarin zij toont een scherp oog en diep mede-
doogen te hebben voor de nooden van het arme
menschentje, en ook als met gulden lichtstralen
den weg wijst, waarop al onze zondaarsbehoefden
zeker en volkomen zullen worden bevredigd.

„Christus is gekomen“, zoo schrijft zij, „om
zondaren zalig te maken. Verzuimen wij, die Hem
kennen, slechts niet, wat wij doen kunnen, om
Zijn kennis te brengen onder ieders bereik, opdat
zij ook den troost van Zijn kruis en van Zijn op-
standing mochten kennen.“

Wij moeten overal en aan allen Christus als den
Zaligmaker verkondigen. Hij is de ware Zaligmaker
— juist voor den zondaar gepast. Gelukkig de
prediker, die zulk een Evangelie te prediken heeft,
— maar ik kan niet maken dat gij het ontvangt. Ik
kan het paard bij het water brengen, maar ik kan
niet maken, dat het dier drinkt. Dat moet God doen.

Wie dat Evangelie predikt, zal dan ook niet
aflaten te bidden, dat de Heere hen er toe brenge,
de eeuwige zaligheid door Jezus Christus te ont-
vangen tot verheerlijking van Zijn Naam...

Behalve onze plicht, zij het overige Gode ver-
trouwd.

Kunt gij niet bidden als Abraham in zijn voor-
bede voor Sodom; hebt gij niet geleerd anders te
bidden dan voor uzelf en de uwen en uw dage-
lijksche behoeften? Bid dan om den Geest des
gebeds. Zeer zeker zal u dat zelf ten zegen zijn,
maar ook anderen.¹⁾

Met dikwijls vlammen den ijver heeft zij den
Heiland in haar romans beleden. Zelve heeft zij
haar letterkundigen arbeid aangewezen als een
bewijs voor de kracht van haar geloof.

Daarom achten wij het een dure geloof, dat ons
Christenvolk de nagedachtenis van Mevrouw Bos-
boom blijft eeren.

Wijlen Ds W. H. Gispis schreef bij gelegenheid
van haar zeventigsten geboortedag: „Mevrouw Bos-
boom heeft ons een wereld leeren kennen, die
schoon is en rijk en belangwekkend, en die onbe-
schrijfelijk hoeit, een wereld, die ons de tegenwoor-
dige wereld beter leert begrijpen en, in vele op-
zichten althans, ook leert waardeeren. Al had men
op den 16en September een trein met goud beladen
naar Den Haag laten stoomen, het kunstlievend
Nederland zou de gevierde Schrijfster nog niet
vergolden hebben, wat het van haar heeft ont-
vangen.“²⁾

¹⁾ Uit: „Moedervreugde en Moederlijden“. Uitgegeven ter
bevordering van een armenbewaarschool.